

ความเป็นมา

เมืองกำแพงเพชรหรือชื่อเดิมเมืองชากังราว ในอดีตเป็นเมืองลูกหลวงของอาณาจักรสุโขทัยด้านทิศตะวันตก ควบคุมเมืองศรีสัชชนาลัยและพิษณุโลกเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญต่อเนื่องมาถึงสมัยอสุทธยาและธนบุรี แม้ว่ากำแพงเพชรจะเป็นเพียงเมืองลูกหลวงของสุโขทัยก็ตาม แต่โบราณสถาน และศิลปวัตถุที่คงปรากฏร่องรอยความยิ่งใหญ่ในอดีต โดยเฉพาะโบราณสถานของเมืองกำแพงเพชรมีลักษณะเด่นกว่าเมืองโบราณอื่นๆคือ สร้างด้วยศิลาแลง 75 แห่ง จากจำนวนโบราณสถาน 8 แห่ง รูปแบบทางสถาปัตยกรรมทั้งดงาม มีความก้าวหน้าทางเทคนิค มีรูปแบบทางทางศิลปและสถาปัตยกรรมที่เป็นของตัวเอง ตลอดจนเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

บริเวณจังหวัดกำแพงเพชรที่เป็นศูนย์กลางชุมชนดั้งเดิมนั้นมีอยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำปิง มีตัวเมืองกำแพงเพชรอยู่ทางฝั่งตะวันออก และเมืองนครชุมอยู่ฝั่งตะวันตก ซึ่งก่อสร้างก่อน พ.ศ. 1900 ปัจจุบันเมืองโบราณทั้งสองแห่งและโบราณสถานโดยรอบส่วนใหญ่มีสภาพเสื่อมโทรมด้วยสาเหตุสำคัญ 3 ประการคือ การเสื่อมโทรมตามสภาพธรรมชาติ กาลเวลาและการขยายเขตพัฒนาของรัฐและชุมชน ดังจะเห็นได้จากปัญหาอันเนื่องมาจากการตัดถนนผ่านตัวเมืองโบราณกำแพงเพชร โดยตัดผ่านกำแพงเมืองและบริเวณโบราณสถาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งทำลายโบราณสถาน

สภาพเมืองกำแพงเพชรในปัจจุบันเป็นลักษณะเมืองใหม่เกิดขึ้นเมืองโบราณเดิมทั้งสองฝั่งแม่น้ำปิงและเป็นเมืองที่ไม่ค่อยเนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์เอื้ออำนวย เช่น พื้นดินอุดมสมบูรณ์ ใกล้เคียงแหล่งน้ำ ราษฎรได้อพยพจากที่อื่นมาตั้งถิ่นฐาน และขยายตัวขึ้นทำให้เกิดชุมชนที่เป็นศูนย์กลางบริหารของจังหวัด และได้ขยายขอบเขตการพัฒนาเมืองอย่างรวดเร็วปัจจุบันเมืองได้ขยายเขตพัฒนาออกไปทางด้านตะวันออกของกำแพงเมืองตามแนวถนน การวางผังเมืองซ้ำซ้อนไม่เป็นระบบและแออัดจึงทำให้เกิดการรุกป่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัย และทำกินในเขตกำแพงเมือง ทำให้เป็นอุปสรรคในการกำหนดขอบเขตโบราณบำรุงรักษาโบราณสถาน ประชาชนที่มีอาชีพกสิกรรมได้ใช้พื้นที่ภายในกำแพงเมืองทั้งหมดที่ไม่มีโบราณสถานปลูกอ้อยและกล้วยไข่ ประกอบกับปัญหาทางด้านเส้นทางคมนาคมยังไม่ได้รับการให้ใช้ได้ทุกฤดูกาล และขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ประกอบ รวมทั้งยังขาดการเชื่อมต่อของเส้นทางที่จะจัดเป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวที่ดีอีกด้วย จะเห็นได้ว่าโครงสร้างและการขยายตัวของชุมชนยังไม่มีแบบแผนทำให้เกิดปัญหาตามมาภายหลัง

ทางด้านเศรษฐกิจนับว่าฐานะทางเศรษฐกิจของกำแพงเพชรอยู่ในระดับสูง ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพกสิกรรม ค้าขาย และรับจ้าง โครงสร้างทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม ในช่วงระยะเวลา 5 ปี (2526-2531) ที่ผ่านมามีอัตราเพิ่มของผลิตภัณฑ์จังหวัดกำแพงเพชรมีอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยสูงกว่าอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยของภาคเหนือ รวมทั้งอัตราการขยายตัวของรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลอยู่ในเกณฑ์ที่สูงพอสมควร (ปี พ.ศ. 2526-2531 มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 7.4) ทางด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากกำแพงเพชรเป็นเพียงเมืองผ่านและขาดการวางแผนร่วมมือทั้งส่วนราชการและเอกชน จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวจึงไม่ค่อยมีคึกคัก

ด้านสภาพแวดล้อมจังหวัดกำแพงเพชรได้ขยายเขตการพัฒนาด้านอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาที่ผ่านมา ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวมีผลกระทบต่อทัศนียภาพของเมืองโบราณเมื่อมีการขยายระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ สถานที่ราชการ และอาคารพาณิชย์กรรม รวมทั้งการบุกรุกของราษฎรที่ขยายจนถึงระดับผู้มีอิทธิพล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนพัฒนาและการวางผังเมืองโดยคำนึงถึงระบบต่าง ๆ และทัศนียภาพของเมือง เพื่อเป็นตัวควบคุมการขยายตัวทางสังคมและสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบโดยตรงต่ออารยธรรมโบราณสถาน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า เมืองกำแพงเพชรเป็นเมืองที่มีความสำคัญเมืองหนึ่งของภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งนอกจากบทบาทในการพัฒนาที่จะกระจายความเจริญจากเมืองหลักของอนุภาค ได้แก่ เมืองพิษณุโลกและเมืองนครสวรรค์ไปยังชุมชนในระดับรองลงมาแล้ว เมืองกำแพงเพชรยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ตั้งโบราณสถานที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอีกแห่งหนึ่งของประเทศ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ทั่วไปของเมืองกำแพงเพชร ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชากร เพื่อทราบถึงสภาพและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและความเป็นมาในอดีตทางด้านแหล่งที่ตั้งโบราณสถาน การกระจายตัว สภาพชุมชนและวิถีของประชาชนในอดีต เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถาน
3. เพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของกำแพงเพชร และศึกษาแนวโน้มการขยายตัวของการใช้ที่ดินในเขตชุมชนเมืองกำแพงเพชร เพื่อจัดเตรียมพื้นที่รองรับการขยายตัวของเมืองในอนาคต
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนเมืองกำแพงเพชรที่มีความสอดคล้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ขอบเขตของการศึกษา

1. พื้นที่ทำการศึกษ ได้แก่ บริเวณอันเป็นที่ตั้งชุมชนหลักของจังหวัด อันประกอบด้วยชุมชนสำคัญ 2 ชุมชน คือ ชุมชนเทศบาลเมืองกำแพงเพชร มีพื้นที่ประมาณ 14.9 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง และชุมชนสุขาภิบาลนครชุมน ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง มีพื้นที่ประมาณ 3.5 ตารางกิโลเมตร โดยมีสะพานกำแพงเพชรเชื่อมโยงระหว่างสองชุมชน

2. หัวข้อของการศึกษา

ก. บทบาทความสำคัญของกำแพงเพชรซึ่งมีผลต่อการขยายตัว ตลอดจนการใช้ที่ดินภายในเมือง

ข. สภาพพื้นฐานทั่วไปและปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตเทศบาลซึ่งมีผลการวางแผนการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา

ค. ศึกษาความเป็นมาในอดีต เพื่อจัดกลุ่มโบราณสถานอันจะเป็นประโยชน์ต่อการควบคุมการใช้ที่ดิน

ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1. ศึกษาทฤษฎี แนวความคิดและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเมืองและแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองหรือชุมชน เพื่อใช้ในการวางแผนการใช้ที่ดิน และการอนุรักษ์

2. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นทางด้านสภาพกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ระบบชุมชนของพื้นที่ และประวัติความเป็นมา ข้อมูลที่ทำการเก็บรวบรวม ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิ

โดยการตรวจสอบข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในพื้นที่ศึกษาจากการสำรวจภาคสนาม สังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และการออกแบบสอบถามจากประชาชน นักวิชาการและผู้บริหารที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น ข้อมูลที่ทำการเก็บรวบรวมในขั้นตอนนี้ ได้แก่ การศึกษาสถานที่ตั้ง สภาพแวดล้อม การใช้ที่ดิน และสภาพปัญหาต่าง ๆ

ข้อมูลทุติยภูมิ

ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ลักษณะกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ในระดับภาคระดับจังหวัด และระดับเทศบาลเมืองกำแพงเพชร ในรูปของเอกสาร สถิติ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ แหล่งข้อมูลประกอบด้วย

- ศาลากลางจังหวัดกำแพงเพชร
- เทศบาลเมืองกำแพงเพชร
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สำนักผังเมือง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

- กองโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- อื่น ๆ

3. วิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา เพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของชุมชนเมืองกำแพงเพชร โครงสร้างปัญหาหลัก สภาพภาพของพื้นที่และแนวโน้มในอนาคตของชุมชนเมืองกำแพงเพชร โดยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของคำบรรยาย ตาราง แผนภูมิ และแผนที่

4. จัดทำแนวทางและข้อเสนอแนะ

เพื่อวางแผนพัฒนาชุมชนเมืองกำแพงเพชร ให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีความเป็นมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันโดยกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบการคมนาคมขนส่ง การสาธารณสุข ปลอดภัย บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อม เสนอผลการศึกษาในลักษณะบรรยาย แผนที่ แผนภูมิและตาราง

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบประวัติความเป็นมา สภาพ ที่ตั้ง และความสัมพันธ์ระหว่างโบราณสถานในเขตพื้นที่ศึกษาและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
2. ทราบถึงสภาพ บทบาท และความสำคัญของชุมชนเมืองกำแพงเพชร ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม
3. ทราบถึงความต้องการ โครงสร้างปัญหา สภาพภาพและแนวโน้มของกำแพงเพชร ตลอดจนข้อจำกัดในการพัฒนา
4. เป็นประโยชน์ทางด้านการอนุรักษ์โบราณสถานของจังหวัดกำแพงเพชรและใช้เป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อกำหนดแผนพัฒนาจังหวัดกำแพงเพชรสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป